

УДК 376-056.264-053.4:811.161.2'271.1

**Л. Л. Стахова**

*кандидат педагогічних наук,*

*старший викладач*

*Сумський державний педагогічний  
університет імені А. С.Макаренка*

**О. О. Андрієвський**

*магістрант спеціальності*

*Спеціальна освіта*

*(Логопедія. Спеціальна психологія)*

*Сумський державний педагогічний  
університет імені А. С.Макаренка*

## **ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

*У статті висвітлено питання попередження порушень писемного мовлення, значення даної роботи з дітьми дошкільного віку, представлено результати обстеження дітей старшого дошкільного віку з метою раннього виявлення порушень письма та читання.*

*В статье отражены вопросы предупреждения нарушений письменной речи, значения данной работы с детьми дошкольного возраста, представлены результаты обследования детей старшего дошкольного возраста с целью раннего выявления нарушений письма и чтения.*

*The article covers the issues of prevention of speech disorders, the importance of this work with preschool children, presents the results of the survey of older preschool children for early detection of writing and reading disorders.*

**Ключові слова:** *писемне мовлення, навички письма та читання, попередження.*

**Ключевые слова:** *письменная речь, навыки письма и чтения, предупреждение.*

**Keywords:** *written speech, writing and reading skills, warning.*

**Постановка проблеми.** Інтерес до проблем раннього виявлення, попередження та корекції специфічних порушень читання (дислексії) у дітей обумовлений тим, що читання як діяльність відіграє важливу роль в житті людини: воно стимулює її психічний розвиток, забезпечує загальноосвітню підготовку, впливає на формування особистості в цілому. Актуальність проблеми попередження відхилень у формуванні навички читання і письма має винятково важливе значення для сучасної логопедії, дефектології, а також педагогіки. За даними різних авторів, стійкі розлади читання і письма виявляються у 3-10 % дітей молодшого шкільного віку без тяжких мовленнєвих патологій і майже у третини дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку у віці 7-9 років (Р. Беккер, О. М. Корнєв, В. Hallyger, Р. Ott та інші). Проблеми виникнення і високий рівень розповсюдженості розладів читання і письма у дітей постійно знаходяться у колі зору і дотику великої плеяди вчених світу [1]. Несвоєчасне і неефективне логопедичне втручання, спрямоване на виявлення, попередження і корекцію порушень писемного мовлення, зумовлює ускладнення в навчанні в цілому й перешкоджає процесу якісного набуття знань і навичок. У зв'язку з цим набуває особливої актуальності проблема виявлення схильності до проявів порушень писемного мовлення в дітей.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Психолінгвістична модель визначення стану сформованості готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку до оволодіння читання у школі, а також зміст корекції виявлених порушень компонентів психологічної структури писемного мовлення дозволяють втілити диференційований підхід до попередження стійких порушень писемного мовлення у дошкільників із різною базовою патологією представлено В. М. Ільяною [1]. О. М. Купчак присвячує дослідження вивченню сформованості передумов до формування писемного мовлення в учнів початкових класів, автором розроблено схему обстеження та календарно-тематичне планування для дітей зі схильністю до утруднень в процесі опанування читанням і письмом [3]. Аналіз формування навичок писемного мовлення здійснює Л. В. Тенцер [6], напрямив профілактики порушень писемного мовлення в дітей дошкільного віку із використанням засобів Монтессорі-педагогіки – А. І. Кравченко [8]. С. Максименко описує готовність дитини до процесу писемного мовлення, як багатогранне явище, що охоплює інтелектуальну, фізіологічну, соціальну та емоційно-вольову здібність, А. Богуш дає розуміння готовності дитини до процесу писемного мовлення, як певну сукупність фізичних і психологічних особливостей малюка [2].

**Мета статті** – висвітлити питання попередження порушень писемного мовлення.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Питаннями виявлення, корекції, розвитку писемного мовлення займаються педагоги, лінгвісти, психологи, фізіологи, психолінгвісти, лікарі. Відбулися значні зрушення у логопедичній науці і практиці щодо створення корекційних програм, методик, підручників, навчальних посібників, але їх застосування є необхідним після діагностичного підходу і вивчення готовності дитини до опанування навичкою читання і письма [7]. Тому з метою розв'язання означеної проблеми необхідно стає робота щодо виявлення дітей зі схильності щодо виникнення порушень читання і письма [1].

Досліджуючи передумови готовності дітей старшого дошкільного віку до процесу писемного мовлення, важливим аргументом постають механізми (умови) щодо нормального і своєчасного розвитку даних навиків.

Для засвоєння правила правопису важливою умовою є оволодіння дитиною достатнім запасом слів, а також розуміння цих слів, розуміння подібності однокоренних слів. Усе це можливо за наявності стійкого уявлення звукового складу слова. Навичка письма потребує до початку шкільного навчання накопичення у дитини достатньо широкого мовленнєвого досвіду. Чим більший і різноманітніший мовленнєвий досвід тим легше і практичніше відбувається формування навички письма [4].

Для успішного оволодіння навичкою читання для дітей є також сформованість усного мовлення

(мовленнєвого досвіду), фонетико-фонематичної сторони (вимова, слухова диференціація фонем, фонематичний аналіз і синтез, лексико-граматичний аналіз і синтез, зоровий аналіз, синтез).

Отже, ми можемо визначити дві сторони передумов формування навичок писемного мовлення: *технічну* (співвідношення зорового образу написаного слова з його промовленням), а також *смыслову* [4].

Нами застосовані діагностичні прийоми перевірки готовності дітей старшого дошкільного віку до опанування писемного мовлення представлені в навчальному посібнику Пічугіної Т. В. «Рання діагностика дітей із дислексією та дисграфією» [5]. Дані прийоми дозволили нам визначити і встановити рівень готовності до опанування читання та письма.

Після виконання дітьми діагностичних завдань, що дали нам можливість з'ясувати помилки і труднощі в оволодінні навичками читання і письма, групу ризику, а також визначити ефективні методи корекційно-розвиткової логопедичної роботи щодо подолання наявних труднощів.

Результатом діагностичного аналізу було встановлено 3 рівні готовності до опанування навичок письма та читання: низький рівень (НР), середній рівень (СР), високий рівень (ВР). Результати дослідження дітей представлені в таблиці 1 і таблиці 2.

У ході даного експериментального дослідження було встановлено, що лише 20 % дітей із ОГ і 20 % ГП мають середній рівень (СР)

готовності до формування навички письма і читання, та 60 % дітей ОГ і 60 % дітей ГП до встановлення навчальної навички писемного мовлення, що обумовлюється низьким рівнем сформованості внутрішніх позицій, орієнтації і самоконтролю.

Таблиця 1.

**Обстеження дітей ОГ**

| Рівні сформованості навички ПМ | Письмо     |     | Читання    |      |
|--------------------------------|------------|-----|------------|------|
|                                | К-ть дітей | %   | К-ть дітей | %    |
| Високий рівень                 | -          | -   | -          | -    |
| Середній рівень                | 1          | 20% | -          | -    |
| Низький рівень                 | 4          | 80% | 5          | 100% |

Таблиця 2.

**Обстеження дітей ГП**

| Рівні сформованості навички ПМ | Письмо     |     | Читання    |     |
|--------------------------------|------------|-----|------------|-----|
|                                | К-ть дітей | %   | К-ть дітей | %   |
| Високий рівень                 | -          | -   | -          | -   |
| Середній рівень                | 1          | 20% | 3          | 60% |
| Низький рівень                 | 4          | 80% | 2          | 40% |

Обстеження здібності дітей до оволодіння дітьми навичкою письма виявило значну кількість помилок різноманітного характеру. По-перше, це помилки, що пов'язані з порушенням координації, неточністю уявлень про форму і колір, величину предмета, тобто порушення просторового сприйняття і уявлень, труднощі оптико-просторового аналізу, несформованістю оптичного образу фігури або предмету. По-друге, незважаючи на

необмежений час для виконання завдання аналізу готовності до навчання письма, дехто з дітей не закінчили свої малюнки, що на наш погляд є доказом слабкої концентрації, працездатності і недостатньої мотивованості. По-третє, у виконаних завданнях кожної дитини встановленні помилки конфігурації зазначених фігур у завданнях.

Вивчення здібності дітей до оволодіння навичкою читання доводить, що усі діти показали низький рівень готовності до оволодіння читанням. На наш погляд ключовою причиною є порушення усного мовлення, недостатня сформованість фонематичного сприйняття. Діти намагались спрощувати свої відповіді на запитання, спотворюючи, переставляючи лексико-граматичну структуру речення. Більшість із них, без допомоги логопеда не могли сформулювати свою відповідь.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Отже, представлене обстеження дітей дозволяє виявити групу ризику дітей, забезпечити спрямованість розвитку недостатньо сформованих компонентів, а також визначити технологію логопедичної роботи в подоланні труднощів оволодіння навичками писемного мовлення.

Результати обстеження доводять необхідність здійснення спеціально організованої корекційної роботи, визначення методики логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ільяна В. М. Попередження дислексій у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку : навчально-методич-

ний посібник. Київ, 2014.

2. Кононеко О. Л. Сучасне дошкілля : актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку. *Збірник наукових статей студентів спеціальності «Дошкільна освіта»*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. 2019. 321с.
3. Купчак О. М. Профілактика порушень писемного мовлення в учнів початкових класів URL : [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?C21C0M=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/znpkp\\_sp\\_2012\\_20\(1\)\\_19.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21C0M=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znpkp_sp_2012_20(1)_19.pdf) (дата звернення: 21.10.2021).
4. Левина Р. Е. Нарушения письма и чтения. Избранные труды / ред.сост. Г. В. Чиркина, П. Б. Шопик. М. : АРКТ, 2008. 224 с.
5. Пічугіна Т. В. Рання діагностика дітей із дислексією та дисграфією (методичні рекомендації). *Дефектологія*. 1998. № 1.
6. Тенцер Л. В. Психолінгвістичні механізми виникнення різних форм дисграфії у дітей молодшого шкільного віку. *Логопедія*. 2015, № 5. С. 65-74.
7. Трофіменко Л. І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: навч.-метод. посібник, Київ. 2014.
8. Цигвінцева Є. О., Кравченко А. І. Профілактика дисграфії в дітей дошкільного віку засобами Монтессорі-педагогіки. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* : матеріали V Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (5 квітня 2016 року, м. Суми). Суми : ФОП Цьома С. П., 2016. С. 68-70.